

Visienota

Een vernieuwd en gedragen Vlaams Bouwmeesterschap

10 concrete voorstellen

1. De Vlaams Bouwmeester inspireert, dialogueert en motiveert
2. De Vlaams Bouwmeester bouwt bruggen
3. De Vlaams Bouwmeester vernieuwt het model voor de 'Open Oproep'
4. De Vlaams Bouwmeester stimuleert het permanent onderzoek en draagt het uit
5. De Vlaams Bouwmeester werkt mee aan een herdefiniëring van het kader
waarbinnen architecten dienen te werken
6. De Vlaams Bouwmeester zorgt voor structureel en permanent stakeholderoverleg
7. De Vlaams Bouwmeester hanteert een vlotte en snelle communicatie
8. De Vlaams Bouwmeester werkt mee aan de kennisdatabank
9. De Vlaams Bouwmeester begeleidt de lokale besturen in hun zoektocht naar
kwalitatieve architectuur
10. De Vlaams Bouwmeester treedt in overleg met de stadsbouwmeesters

Visienota voor een vernieuwd en gedragen Bouwmeesterschap¹

In het regeerakkoord van de nieuwe Vlaamse regering staat dat, na het aflopen van het mandaat van de huidige Vlaams Bouwmeester, een Bouwmeestercollege met een adviserende rol zal worden opgericht in de schoot van het departement Ruimtelijke Ordening. Het NAV, de Vlaamse Architectenorganisatie, wil die beslissing aangrijpen om de Vlaams Bouwmeester te evalueren en opnieuw scherp te profileren op zijn basistaak: het ondersteunen van lokale opdrachtgevers. De organisatie wil de oorspronkelijke taakomschrijving van de Bouwmeester toetsen aan de opgedane ervaring en de hedendaagse socio-economische, culturele en maatschappelijke omstandigheden om zo te komen tot de uitvoering van wat de Vlaamse regering vooropstelt: ondersteuning en advisering voor een goede ruimtelijke en architecturale kwaliteit.

Het is goed daarbij terug te grijpen naar de oorspronkelijke taakstelling voor de Vlaams Bouwmeester: *“Vanuit een langetermijnvisie, in goed overleg met de verschillende administraties en met de extern betrokken partijen, bijdragen tot de beleidsvoorbereiding en de beleidsuitvoering van het architecturaal beleid van de Vlaamse Gemeenschap, teneinde een architecturaal kwalitatieve leefomgeving (gebouwen, infrastructuur, landschapsingrepen....) in Vlaanderen te helpen creëren.”*

Het NAV doet aan de hand van een aantal concrete vragen, voorstellen om deze basistaak opnieuw centraal te stellen en er een hedendaagse invulling aan te geven:

Hoe kan de Bouwmeester nog meer inspireren en motiveren? Hoe kan de Bouwmeester de begeleiding van alle lokale besturen verbreden en optimaliseren? Hoe kan de Bouwmeester m.b.t. nieuwe inzichten de communicatie verbeteren in de richting van de lokale spelers die ze moeten toepassen? Hoe kan de Bouwmeester de verkokering tussen de verschillende beleidsdomeinen doorbreken? Hoe kan de Bouwmeester de aanzet tot of medebeheerder zijn van een kennisdatabank? Hoe organiseert en faciliteert de Bouwmeester het permanent overleg met de stakeholders? Hoe kan de Bouwmeester de motor zijn van permanent onderzoek? Hoe werkt de Bouwmeester beter samen met de academische wereld? Hoe kan de Bouwmeester het werkveld meer betrekken bij het maatschappelijk debat? Hoe kan de Bouwmeester bijdragen tot een herdefiniëring van het kader waarbinnen de architect dient te werken? Hoe kan de Bouwmeester bijdragen tot betere richtlijnen voor de organisatie van architectuurwedstrijden en een correcte vergoeding voor alle ontwerpers?

De voorstellen hebben betrekking op drie grote vragen:

- Wat is de taak en het mandaat van de Vlaams Bouwmeester?
- Hoe wordt de Vlaams Bouwmeester en het Bouwmeestercollege aangesteld en
- Hoe moeten de Bouwmeester, het college en het team functioneren?

¹ Wanneer het NAV spreekt over het Bouwmeesterschap, betreft dit de Vlaams Bouwmeester als voorzitter van het college van experts, ondersteund door een team van medewerkers. Voor de duidelijkheid zal NAV in deze visienota stevast de term ‘Vlaams Bouwmeester’ gebruiken als benaming van het geheel: bouwmeester, college én team.

Concrete voorstellen voor de taakinvulling van de Vlaams Bouwmeester

1. De Vlaams Bouwmeester inspireert, dialogueert en motiveert

De Vlaams Bouwmeester moet zowel voor de bouwheren als het werkveld (architecten – aannemers – studiebureaus – projectontwikkelaars - ...) een bron zijn van inspiratie. Het Team bouwt bruggen tussen de verschillende beleidsdomeinen, agentschappen en administraties en tracht, in een brede dialoog, de verkokering te doorbreken met inspirerende voorstellen. Om dit te bewerkstelligen krijgt het Team Vlaams Bouwmeester een mandaat van de Vlaamse Regering dat sterk genoeg is om de bestaande weerstanden tot vernieuwing te doorbreken.

De Vlaams Bouwmeester detecteert nationale en internationale vernieuwingen en communiceert deze naar de overheid en het werkveld. De Vlaams Bouwmeester creëert geloofwaardigheid door de inspiratie die ervan uit gaat, zonder verwijzend vingertje.

2. De Vlaams Bouwmeester bouwt bruggen

Jonge bureaus en gevestigde waarden hebben elkaar nodig. De Vlaams Bouwmeester gaat daarom op zoek naar slimme allianties tussen jong talent en de ervaring van gevestigde waarden. In de samenwerkingsverbanden zoekt de Bouwmeester een goed evenwicht tussen continuïteit, expertise en architecturale innovatie. Op die manier kunnen jonge ontwerpers op een efficiënte manier carrière maken in samenwerking met de bestaande bureaus en expertisecentra. Bovendien draagt het Team zo de opgebouwde kennis en kunde verder uit ten gunste van een vooruitstrevend, dynamisch en waardevol architecturaal landschap in de breedste zin van het woord.

3. De Vlaams Bouwmeester vernieuwt het model voor de ‘Open Oproep’

Het aantal projecten binnen het kader van de ‘Open Oproep’ is verminderd. Minder besturen tonen interesse; minder architecten stellen zich kandidaat. Wekelijks worden tientallen oproepen gelanceerd door de verschillende besturen die buiten de inspiratie van het Bouwmeesterschap vallen. Het merendeel van de publieke opdrachten zijn dan ook aan hun lot overgelaten en pleiten niet voor kwalitatieve architectuur. Meer nog; in veel gevallen wordt de hoogte van het ereloon als enig criterium naar voor geschoven. Dat kan de globale architecturale kwaliteit onmogelijk ten goede komen. Door een nieuwe Europese richtlijn over openbare aanbestedingen zijn overheden bovendien niet langer verplicht om in zee te gaan met de goedkoopste aanbieder.

Bovendien is de bouwwereld sinds de introductie van de Open Oproepen grondig veranderd. De intrede van Publiek-Private Samenwerkingen, waaronder ook de zogenaamde DBFM(O)-procedures, zorgen voor een nieuwe realiteit. Binnen de Open Oproep is tot op vandaag geen procesbegeleiding mogelijk voor dergelijke PPS-constructies.

We pleiten er daarom voor dat de Vlaams Bouwmeester tot een nieuw model van Open Oproep komt, dat jaarlijks wordt geëvalueerd.

De verschillende beroepsorganisaties hebben destijds met een 'Convenant voor organisatoren van een architectuurwedstrijd' een voorstel gelanceerd om via 7 randvoorwaarden te komen tot kwaliteitsvolle criteria van wedstrijden. De Vlaams Bouwmeester kan, vertrekkende van deze convenant en in overleg met de stakeholders, concrete voorstellen doen om tot een nieuw kader te komen.

Concreet stelt het NAV voor het systeem van de 'Open Oproepen' open te trekken als volgt:

- Samen met de Vlaamse Regering en de beroepsverenigingen werkt de Vlaams Bouwmeester aan richtlijnen voor de organisatie van architectuurwedstrijden, PPS-constructies. De reeds bestaande Convenant kan dienen als basis. De Vlaams Bouwmeester organiseert dus zelf geen wedstrijden, maar schept het kader waarbinnen alle lokale besturen en initiatiefnemers van PPS-constructies de wedstrijden kunnen organiseren.
- De Vlaamse Regering zal alle openbare besturen en initiatiefnemers van PPS-constructies motiveren te werken volgens deze nieuwe Convenant.
- Initiatiefnemers kunnen ten allen tijde een appel doen op leden van de Vlaams Bouwmeester of het Bouwmeestercollege voor inspiratie, coördinatie en bewaking van het procesverloop... De Vlaams Bouwmeester stelt tevens een poule van juryleden samen waarop opdrachtgevers een beroep kunnen doen.
- Het verloop van wedstrijden is niet altijd identiek, maar de transparantie en motivering van alle beslissingen, die de Open Oproep nastreeft, moeten worden toegepast op alle wedstrijdformules.
- De Vlaams Bouwmeester kan een keurmerk toekennen aan een beperkte selectie wedstrijden uit de Open Oproep die volgens het college zowel procedureel, architecturaal als qua visie van de opdrachtgever excelleren.

4. De Vlaams Bouwmeester stimuleert het permanent onderzoek en draagt het uit

De bestaande onderzoeken in het kader van de pilootprojecten moeten worden verdergezet. Deze onderzoeken gebeuren 'out of the box' en in nauw overleg en in samenwerking met de academische wereld en het werkveld. Geïnteresseerde onderzoekers worden actief betrokken. Nieuwe ideeën en inzichten worden op die manier aangereikt.

Er is ook plaats voor bottom-up informatiedoorstroming. Veel architecten/ontwerpers verrichten dagelijks werk op het vlak van ontwerpend onderzoek. Dit leidt tot een schat aan informatie die echter momenteel veelal onontgonnen blijft.

Deze nieuwe inzichten leiden tot beleidsadviezen die geïmplementeerd kunnen worden door zowel de lokale besturen en de initiatiefnemers van PPS-constructies, als door de agentschappen en de administratie van de Vlaamse Regering.

Als voorbeeld kunnen de nota's 'Dichter – Denser Wonen' en 'Kwalitatief verkavelen' worden gebruikt. Die werden jaren geleden uitgegeven door de Vlaamse Gemeenschap en worden tot op vandaag in het werkveld nog steeds gebruikt als voorbeeldboeken.

5. De Vlaams Bouwmeester werkt mee aan een herdefiniëring van het kader waarbinnen architecten dienen te werken

Als uithangbord van de architectuursector draagt de Vlaams Bouwmeester een verantwoordelijkheid tegenover die sector. Hij blijft dan ook niet aan de zijlijn staan. Naast zijn sturende rol en voorbeeldfunctie m.b.t. het organiseren van wedstrijden en PPS-constructies, dient hij ook richtinggevende voorstellen te doen over een actualisering van de beroepsuitoefening van de architect. Sinds de Wet van 1939, dat de bescherming van de titel en het beroep van architect wettelijk regelde, is er een groot spanningsveld ontstaan tussen de taken enerzijds en de verantwoordelijkheden die de architecten initieel werden toebedeeld anderzijds. Als antwoord op dit spanningsveld neemt de Vlaams Bouwmeester, in overleg met alle betrokkenen, het voortouw bij het denkwerk over een herdefiniëring van deze taken. Daarbij zal hij/zij rekening houden met de nieuwe methodieken en processen zoals werken in bouwteam, DBFM, PPS,... en toekomstige samenwerkingsverbanden. Een en ander moet leiden tot een vernieuwde ethiek en deontologie ter bevordering van de architecturale kwaliteit in de breedste zin van het woord.

6. De Vlaams Bouwmeester zorgt voor structureel en permanent stakeholderoverleg

Op regelmatige basis pleegt de Vlaams Bouwmeester overleg met de verschillende stakeholders. De stakeholders zijn zowel de overheidspartners (de besturen, administraties en agentschappen), de academische wereld, de Orde van architecten als het brede werkveld.

Dit overleg leidt tot actieplannen die de processen en het kader waarbinnen moet worden gewerkt, kan bijsturen rekening houdend met de socio-economische, culturele en maatschappelijke ontwikkelingen.

De Vlaams Bouwmeester bouwt bruggen tussen alle actoren en brengt daardoor het dynamisch proces op gang.

7. De Vlaams Bouwmeester hanteert een vlotte en snelle communicatie

De Vlaams Bouwmeester draagt bij tot een betere en snellere communicatie aangaande de nieuwe inzichten van het voortschrijdend inzicht. Deze communicatie verloopt zowel top-down als down-top.

Aan de hand van concrete en inspirerende 'handboeken' kunnen de lokale besturen, eventueel met de hulp van het werkveld, sneller worden geïnspireerd en gemotiveerd om in te spelen op de socio-economische en culturele wijzigingen die zich aan een snel tempo voordoen.

8. De Vlaams Bouwmeester werkt mee aan de kennisdatabank

De Vlaams Bouwmeester inventariseert en verzamelt mee alle informatie en stelt deze op een vlotte manier beschikbaar aan iedereen die is geïnteresseerd. De communicatie van deze informatie zorgt voor een verdere verspreiding van goede praktijken, nieuwe inzichten en opgedane kennis. Hiervoor kan een samenwerking worden gezocht met enerzijds het Vlaams Architectuur Instituut, dat een bibliotheekfunctie kan opnemen, anderzijds met de bestaande archieven van Sint-Lukasarchief VZW, en met de beroepsverenigingen, die de brug vormen naar de architecten zelf. Op deze wijze is er meteen een goede organisatie en verspreiding van de opgedane kennis.

9. De Vlaams Bouwmeester begeleidt de lokale besturen in hun zoektocht naar kwalitatieve architectuur

Sinds de ontvoogding van gemeenten stellen we vast dat ontwerpers moeten terugvallen op de competenties van de lokale besturen en de administraties. Sommigen houden zich vast aan conservatieve achterhaalde ideeën en concepten, wat niet bevorderlijk is voor projecten die blijk geven van een vernieuwende benadering. Hoe kan dit worden doorbroken en welke maatregelen kunnen soelaas brengen?

De Bouwmeester doet bv. voorstellen tot samenstelling van jury's zodat alle aspecten van 'architectuur' worden aanzien als prioritair.

De Vlaams Bouwmeester kan dus bemiddelen en advies verlenen bij:

- de samenstelling van jury's
- de samenstelling van de GECORO's

10. De Vlaams Bouwmeester treedt in overleg met de stadsbouwmeesters

Steden zoals Antwerpen stelden in het verleden een stadsbouwmeester aan. Die ondersteunt het college en de stedelijke diensten en bewaakt een visie op lange termijn. Hij/zij draagt zorg voor een goede keuze van ruimtelijke ontwerpers (architecten, stedenbouwkundigen, landschapsontwerpers,...) voor alle stedelijke projecten en waakt over de ruimtelijke kwaliteit van private bouwprojecten bij het verlenen van de stedenbouwkundige vergunning.

Het spreekt voor zich dat, gezien de voortrekkersrol van de Vlaams Bouwmeester moet gaan vervullen bij de procesbegeleiding van de projecten van lokale besturen, hij/zij streeft naar een integrale samenwerking met de diverse stadsbouwmeesters. Dit kan op het vlak van het delen van kennis, het bouwen van bruggen tussen de verschillende instanties en het verspreiden van de principes van 'best practice' voor het organiseren van wedstrijden in het nieuwe model van de Open Oproep.

NAV-voorstellen tot samenstelling van het Bouwmeestercollege

Om de taakomschrijving van de Vlaams Bouwmeester op een goede wijze in te vullen, zijn binnen het college diverse competenties noodzakelijk. 'Kwaliteit van architectuur' heeft immers betrekking op verschillende deelaspecten: architectuur, stedelijke ontwikkeling, ontwikkeling van het platte land, het erfgoed, cultuur, leefmilieu, de mobiliteit die alles met elkaar verbindt, visie en beleid op wonen, enz.

Deze diverse competenties en deelaspecten moeten ook doorwerken in de keuze van de samenstelling van het Bouwmeestercollege.

Een eerste en evidente voorwaarde voor het NAV is dat er minstens een praktiserend architect moet aanwezig zijn in het Bouwmeestercollege. Daarnaast pleiten we voor heterogeniteit in het college. Concreet pleiten we voor zes (i.p.v. vijf) specialisten, elk uitzonderlijk in het vakgebied van:

1. en 2. architectuur
3. mobiliteit in het algemeen en openbaar vervoer in het bijzonder
4. stedenbouw en ruimtelijke ordening/planning
5. woonbeleid/sociologie
6. landschap en omgeving

Tijdelijke leden van het Bouwmeestercollege worden gekozen in functie van:

- de autoriteit die ze in de loop van de jaren hebben opgebouwd binnen hun specialiteit
- de maturiteit die ze hebben verworven
- hun geloofwaardigheid, vermogen tot inspireren en de wil om bruggen te bouwen tussen alle betrokkenen

Het NAV stelt voor dat de kandidaten voor het college zich voorstellen aan een selectiecommissie dat is samengesteld uit de stakeholders, waaronder het middenveld. Nadat de zes collegeleden door deze selectiecommissie zijn verkozen, duidt het college op zijn beurt één van haar leden als voorzitter aan. De voorzitter van het college (dé Vlaams Bouwmeester) moet een bruggenbouwer par excellence zijn. Niet alleen vertolkt hij de visie en het standpunt, in overleg met de Vlaamse regering, dat gevormd is tussen voorzitter en college, de Bouwmeester maakt tevens allianties met alle betrokken organisaties en administraties. In die zin is de voorzitter van het Vlaams Bouwmeestercollege enerzijds een dirigent/regisseur, anderzijds een persoon gekozen om zijn intrinsieke kwaliteiten met een eigen visie en persoonlijkheid.

Het NAV wil dat de Vlaams Bouwmeester onafhankelijk en beleidsoverschrijdend kan werken

De Vlaams Bouwmeester moet een krachtig mandaat krijgen van een solidaire Vlaamse regering. Vooreerst gaat NAV uit van een structuur waarbij de eindverantwoordelijkheid van het Bouwmeesterschap ligt bij de voorzitter van het Bouwmeestercollege. Deze voorzitter krijgt niet alleen de titel van Vlaams Bouwmeester. Hij krijgt tevens het stevige mandaat om, uiteraard gemandateerd door het college en minstens door de Vlaamse regering, de visie en de missie van het Bouwmeesterschap uit te dragen.

De voorzitter kan bogen op een team van experts, dat samen met het Team Vlaams Bouwmeester de volledige Vlaams Bouwmeesterschap vormt.

Omwille van de noodzaak tot beleidsoverschrijdend werken en de voortrekkersfunctie in de ontkokering, is het meest aangewezen het Team/college onder de bevoegdheid van de minister-president te plaatsen. Op deze wijze werkt het college departementsoverschrijdend.

Indien het Team Vlaams Bouwmeester wordt ondergebracht onder het nieuwe op te richten departement 'omgeving', dan kan dit voor het NAV enkel op voorwaarde dat:

- De Vlaams Bouwmeester in volle onafhankelijkheid de visie en de kennis kan uitdragen naar alle stakeholders.
- Een horizontale werking mogelijk is. Immers, het werkkterrein van het Team Vlaams Bouwmeester moet niet alleen met Omgeving kunnen samenwerken maar ook met de diverse beleidsdomeinen zoals mobiliteit, zorg, wonen, ...
- Een samenwerking met de verschillende stadsbouwmeesters moet worden uitgebouwd. Immers ook in deze wisselwerking kan heel wat ervaring en expertise worden opgebouwd en gedeeld.

Deze transversale werking moet de Vlaams Bouwmeester in staat stellen om de noodzakelijke allianties aan te gaan.

Om deze voorstellen mogelijk te maken zullen er eveneens voldoende middelen worden vrijgemaakt.